

Innspill til rapport om rettighets- og lisensspørsmål ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata

Uttalelse - UiO

Status	Innsendt til Norges forskningsråd Automatisk bekreftet via manuell registrering.
Innsendt av	Margaret Louise Fotland
Innsenders e-post:	
Innsendt dato	03.09.2021
Hvilket universitet eller høyskole?:	UiO Universitet / Høyskole (Offentlig)
Stilling	seniorrådgiver

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele universitetet eller høyskolen.

Innspill til rapport om rettighets- og lisensspørsmål ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata

Avsender: Norges forskningsråd

1. 1. INNLEDNING

På vegne av Kunnskapsdepartementet har Forskningsrådet og UNIT nedsatt et utvalg som har fått i oppdrag å utrede rettighets- og lisensspørsmål knyttet til deling av datasett fra forskning. Forskningsrådet er sekretariat for utvalget. I fjor høst leverte utvalget et notat til Kunnskapsdepartementet som beskriver prinsipielle spørsmål de mener bør behandles videre, hvilke strukturelle endringer som bør vurderes for at Norge skal oppnå mer deling og gjenbruk av forskningsdata, og hvilke lovverk som berører disse problemstillingene. Basert på notatet ba utvalget om innspill fra relevante aktører i løpet av vinteren og våren 2020/2021.

Innspillene har kommet inn i flere former, blant annet gjennom skriftlige innspill, møter med ulike aktører og en åpen høringskonferanse i mars 2021. Nå har utvalget gjennomgått innspillene fra første fase og innarbeidet dette i et utkast til rapport. Det er denne utkastet til rapport du nå er i ferd med å gi innspill til. Endelig rapport fra utvalget leveres til Kunnskapsdepartementet til høsten.

Fristen for innspill er 1. september.

2. 2. HVA ØNSKER VI INNSPILL PÅ?

Vi ønsker generelt innspill på innholdet i utkastet til rapporten, om det er dekkende og om det er nyansert nok. Vi setter pris på konkrete tilbakemeldinger og forslag. Vi ønsker spesielt innspill på foreløpige anbefalinger (som ennå ikke er diskutert ferdig i utvalget).

3. 3. HVEM KAN SPILLE INN?

Vi ønsker innspill fra bredden av interessenter i kunnskapssektoren. Vi oppfordrer til ett felles innspill pr organisasjon, men det er også mulig å sende inn individuelle svar eller svar på vegne store og små grupper. Vi ber om at det informeres om hvem man representerer i svaret.

4. 4. OM HØRINGSVERKTØYET

- Det er mulig å videresende skjemaet og gi både lese- og skrivetilgang til andre.
- For å sende inn det endelige innspillet må du huske å trykke "lagre" og "send inn". Du vil motta en kvittering med svarene du har sendt inn.

5. 5. SPØRSMÅL OM HØRINGEN

For evt. spørsmål som gjelder revisjonsarbeidet, vennligst kontakt: Siri Lader Bruhn slb@forskningsradet.no eller Nenitha Charlotte Dagslott ncd@forskningsradet.no

6. 6. MED DITT SAMTYKKE

Ved å sende innspillene, samtykker du/dere til at vi kan behandle og samle innspillene for spesifikke formål som for eksempel i rapporter og for publisering på nettsiden.

Vi ber om dine kontaktopplysninger (navn, e-post og evt. institusjon). Vårt behandlingsgrunnlag er GDPR art. 6 (1) (e). Høringsinnspillene regnes som saksdokumenter og vil bli arkivert. [Les vår personvernerklæring](#) for mer informasjon om hvordan vi behandler dine personopplysninger.

? Til del 1: Er beskrivelsene av forskningsdata dekkende? Begrunn gjerne svaret.

Delvis enig

Generell kommentar:

Universitetet i Oslo sender inn et samlet svar på innspillsskjemaet for utkastet til rapport: «Rettighets- og lisensspørsmål ved tilgjengeliggjøring av forskningsdata».

Utkaste til rapporten viser en fin gjennomgang av det juridiske rammeverket, rettighets- og lisensspørsmålene, samt ulike problemstillinger som må løses før forskningsdata skal kunne tilgjengeliggjøres og gjenbrukes i alle sektorer.

UiO har noen overordnede kommentarer til deling og gjenbruk av forskningsdata.

- I utkast til rapport anbefaler utvalget at «Åpen forskning bør være en del av kvalitetskriteriet ved tildeling av midler.» UiO vil understreke at åpenhet ikke nødvendigvis er et mål på kvalitet. Det er forskningsinnholdet og forskningsresultatet som sier noe om kvalitet, ikke om forskningen og dens resultater er lukket eller åpent tilgjengelig.
- Utvalget anbefaler i utkastet å åpne opp for å erstatte det nåværende tellekantsystemet «Tellekantsystemet bør justeres eller erstattes med et nytt system som, i samsvar med DORA-erklæringen, ivaretar bredden i resultater fra forskning, blant annet gjennom at produksjon og tilgjengeliggjøring av vitenskapelige data gir uttelling.» UiO oppfatter at dette er en anbefaling om et insentiv som ikke samsvarer med det rådet UiO ga i forrige innspill. Det må fortsatt «gjøres en kobling til det arbeidet og trendene som berører kriterier for hvordan man vurderer forskning og forskere i opprykk og ansettelse og i søknader samt verdsetter den innsatsen som forskere og forskergrupper gjør mht. til å gjøre data delelig og gjenbrukbare. Dessuten, forskning hviler ikke bare på insentiver og det er urimelig å tillegge forskere en handlingslogikk som tilsier at kun aktiviteter som blir direkte premiert vil avstedkomme handling.»

- Anbefalingene til hva de ulike nivåene bør gjøre kan være en fin rettesnor, men UiO vil påpeke at rapporten bør «styre i det store og ikke i det små» spesielt når det gjelder anbefalinger til hva institusjonene bør innføre for sine forskere.
- Det er viktig for UiO at rapporten:
- ikke legger opp til innfløkte insentivsystemer med mye byråkrati og rapportering
- viser til måter å dekke kostnader for både håndtering og gjenbruk av forskningsdata

Ekstra kommentar:

- UiO har fått tilbakemeldinger på at rapporten ikke er tydelig på hvor fokuset på deling er. Det hadde derfor vært fint om det i rapporten kunne tydeliggjøres hvilke data som omtales for deling og gjenbruk er det bare resultatdata, eller er aktive data også inkludert? Spesielt viktig vil denne presiseringen være for datasett som har sensitivt innhold, hvor personopplysningsloven/GDPR påvirker hva og hvordan aktive data kan deles nasjonalt, innenfor EU/EØS og internasjonalt utenfor EU/EØS.

UiO vil gjerne be om å få kommentere på endelig rapport før den sendes departementet

Kommentar til Del 1.

Del 1 viser tydelig at definisjonen av forskningsdata ikke er entydig og at forskningsdata forstås ulikt i ulike fagdisipliner og forskningsmiljøer. På bakgrunn av dette kan det være vanskelig å komme frem til en mer enhetlig definisjon. Det hadde likevel vært nyttig med en oversiktlig tabell over ulike typer forskningsdata og hva som karakteriserer dem. Samt en oversikt over hvor likt eller ulikt institusjonene i Norge definerer forskningsdata.

Det hadde vært fint om det i denne delen kunne henvises til prosjektet 'Norsk terminologi for forskningsdata' hvor RDA-Norge har fått mandat fra Unit om å lage en overordnet ordliste over terminologien for forskningsdata og forskningsdatahåndtering. Prosjektet er startet opp i august og skal levere et forslag til begreper og definisjoner i løpet av høsten. [Nasjonal terminologi for forskningsdatahåndtering | RDA \(rd-alliance.org\)](https://rd-alliance.org/)

? Har du andre kommentarer til del 1 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

Jf. avsn. 1.5 (s. 13): I avsnittet står det at: «for å kunne behandle personopplysninger trengs det et lovlig grunnlag (behandlingsgrunnlag). Innenfor forskningen innhentes et slikt behandlingsgrunnlag gjerne i form av et samtykke».

UiO foreslår at dette nyanseres mht. at en stor andel av forskning med personopplysninger skjer ikke på grunnlag av samtykke, men på grunnlag av en oppgave i allmennhetens interesse (jf.

personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e, evt. art. 9 nr. 2 bokstav j) med supplerende rettsgrunnlag i personopplysningsloven §§ 8 og 9.

? Til del 2: Er innholdet i kapittelet 6. "Juridisk rammeverk for deling og gjenbruk av forskningsdata" dekkende? Begrunn gjerne svaret.

Delvis enig

UiO ba i sitt forrige høringsinnspill om at regelverk som setter skranker for eller begrenser adgangen til å tilgjengeliggjøre forskningsdata. En slik redegjørelse vil foreligge i et vedlegg til endelig rapport. I utkastet til rapport er det nå redegjort for hovedpunktene i denne redegjørelsen. Redegjørelsen vil dekke de rettsområdene som UiO nevnte i sitt innspill til forrige utkast til rapport.

Utvalget har gitt en anbefaling under punkt 6.7, og UiO støtter hovedpunktene i denne anbefalingen. UiO er positive til en utredning fra myndighetene som skal tydeliggjøre fordelingen av rettigheter til forskningsdata mellom institusjon og forsker og også til at det utarbeides klare rammeverk for datahåndtering i samarbeidsprosjekter som involverer private partnere i tillegg til offentlig finansierte institusjoner.

UiO har noen kommentarer til avsnitt 6.3.1 om "begrensninger som skal beskytte datasubjektet" her foreslår vi noen flere punkter som ofte kan fungere som en begrensning for datadeling i forskning når datasettet inneholder personopplysninger.

Dette gjelder særlig formålsbegrensningsprinsippet og prinsippet om lagringsbegrensning i personvernforordningen art. 5 nr. 1 bokstav b og e. Begge prinsipper gjør unntak fra hovedregelen for formål knyttet til vitenskapelig forskning. Vi mener imidlertid at det er hensiktsmessig å vurdere om disse unntakene åpner for deling av data. Kravene til tekniske og organisatoriske tiltak som en garanti etter art. 89 nr. 1 ved viderebehandling for et annet formål eller ved lagring i en lenger periode, kan også, etter vår oppfatning, utgjøre begrensninger for deling.

UiO vil også trekke fram at deling av data som innebærer overføring av personopplysninger til land utenfor EØS må skje i samsvar med vilkårene i personvernforordningen kap. V og innebærer ofte en vurdering av behovet for ekstra sikkerhetsmekanismer iht. EU-domstolens avgjørelse i sak C-311/18 (Schrems II) og de etterfølgende retningslinjene fra Det europeiske

perpersonvernrådet: "Recommendations 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level of protection of personal data"

([https://edpb.europa.eu/system/files/2021-](https://edpb.europa.eu/system/files/2021-06/edpb_recommendations_202001vo.2.0_supplementarymeasurestransferstools_en.pdf)

[06/edpb_recommendations_202001vo.2.0_supplementarymeasurestransferstools_en.pdf](https://edpb.europa.eu/system/files/2021-06/edpb_recommendations_202001vo.2.0_supplementarymeasurestransferstools_en.pdf)). Vi mener dette utgjør en begrensning mht. deling av data som det er hensiktsmessig å adressere.

Vi foreslår at det gjøres en nærmere vurdering av hvilke begrensninger som ligger i de aktuelle behandlingsgrunnlagene for akademisk forskning, når data skal deles. Når forskningen er basert på et annet behandlingsgrunnlag enn samtykke; ligger det da noen begrensninger i de andre behandlingsgrunnlagene (for eksempel personopplysningsloven §§ 8 og 9) for å dele data? Og, i de tilfellene hvor samtykke utgjør behandlingsgrunnlaget for datadeling; hvilke begrensninger for datadeling ligger i forskningsdeltagerens rett til å trekke tilbake sitt samtykke etter personvernforordningen art. 7 nr. 3?

Vår oppfatning er at helseforskningsloven § 38, som oppstiller en hovedregel om sletting av data etter prosjektslutt, kan utgjøre en begrensning for deling av data.

Er innholdet i kapittel 7. "Om lisenser og frigivelseserklæringer for deling og gjenbruk av forskningsdata" dekkende? Begrunn gjerne svaret.

I vårt forrige innspill viste UiO til at i EU er både CC0 og CC BY-lisensene vurdert som standard lisenser for å dele forskningsdata med, og UiO oppfordret arbeidsgruppen til å utrede bruken av disse standard lisensene og også kravet om kreditering iht. forskningsetiske retningslinjer ved bruk av andres forskningsdata.

De to lisensformene er nå utredet og god henvisningsskikk ved bruk av delte forskningsdata er vurdert av utvalget i kapittel 7. UiO finner gjennomgangen grundig, men gjennomgangen viser også at det er punkter som gjenstår å avklare, så som bruken av lisenser og god henvisningsskikk. Anbefalingene til utvalget på disse punktene er ikke inntatt i rapporten, f eks er det ikke oppsummert mht. valg av lisens. Punktet oppfattes derfor som ikke helt dekkende selv om det er gjort mange vurderinger.

Denne delen kunne med fordel bli løftet enda mer fram enn den er. Den kan drukne litt i den første halvdel. Begge delene i del 2 er komplekse og tung lesning for en leser som ikke nødvendigvis har mye bakgrunnsinformasjon fra før.

? Har du andre kommentarer til del 2 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

Del 2 kunne med fordel for ikke-jurist vist til eksempler på hvordan de ulike regelverkene vil påvirke tilgjengeliggjøring og gjenbruk av forskningsdata.

? Til del 3: Gir innholdet i del 3 en god beskrivelse av ikke-juridiske barrierer for deling og gjenbruk av forskningsdata? Begrunn gjerne svaret.

Delvis enig

Del 3 har tatt med seg mange elementer for eventuelle ikke-juridiske barrierer for deling og gjenbruk av forskningsdata. Mange av UiOs innspill fra første runde er tatt med her, men vi savner noen avklaringer i utkastet.

UiO trakk fram i vårt forrige innspill at det er uklart hvilke nivå Norges forskningssystem rapporten retter seg mot. UiO savner fortsatt en oppklaring rundt dette i rapporten. Et av aspektene er gjenbruk av registerdata, blant annet innsamlet av Statistisk Sentralbyrå (SSB), som er viktige kildedata for flere fagmiljøer ved UiO. UiO ser at dette kan bli og for så vidt er en potensiell barriere for å gjenbruk av verdifulle data til annen forskning. Blant annet er det ikke nevnt noe om SSB og lignende aktører skal forholde seg til FAIR-prinsippene og lisensiering av forskningsdata som resten av forsknings Norge må. UiO savner en avklaring av SSBs rolle som innsamler og infrastruktur for kildedata, med tilhørende utfordringer med å gjøre SSBs data FAIR.

Utvalget beskriver godt rundt kostnadene og utfordringene for å gjøre forskningsdata FAIR samt at det må utvikles gode finansieringsmekanismer som kan redusere infrastrukturens kostnader knyttet til utvikling og drift. UiO spilte inn i forrige runde at utvalget skulle gå nærmere inn på 'kostnadene ved FAIR prinsippet og særlig i gjenbruksspørsmålet er ikke bare at man slipper å betale «over disk» for et datasett, men for å etterleve målsetninger om gjenfinnbare, tilgjengelige, interoperable og gjenbrukbare så er det store kostnadskategorien i hvordan dette håndteres, lagres, arkiveres og kurteres..... så oppstår det en spenning rundt hvem som tar på seg de stort sett skjulte kostnadene ved åpne/gjenbrukbare data..» Som nevnt ovenfor er deler

av kostnadene som er nevnt her er diskutert av utvalget, men rapporten sier ingenting om hvordan gjenbruket av forskningsdata skal finansieres – der det er knyttet kostnader til gjenbruket. I utkastet oppfordres det til å synliggjøre kostnader for å gjøre data FAIR i prosjektsøknaden. UiO foreslår at det samtidig oppfordres til å synliggjøre kostnader av gjenbruk.

I utkastet foreslås det at institusjonen skal «..komme i gang med de enkle områdene først, og dele det som kan deles uten altfor store kostnader eller andre barrierer. På denne måten kan man synliggjøre mulighetene som deling av data gir, og vi kan ta lærdom på veien.» Ved UiO opplever vi at de som har sensitive data er mer ivrige på å gjøre sine forskningsdata FAIR fordi de ser hvor verdifullt det er å håndtere sine data etter FAIR-prinsippene. Delingsgrunden av sensitive data er liten, men det å kunne gjenbruke sine egne forskningsdata er like viktig som å gjenbruke andres. Det hadde vært fint om rapporten kunne vist til gode eksempler hva gjenbruk av andres eller egne forskningsdata kan være med på å berike og påvirke forskningen i positiv retning, og hvilke ringvirkninger deling og gjenbruk medfører.

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Regjeringen og departementene"?

Anbefalingen til utvalget i punkt 3. «Tellekantsystemet bør justeres eller erstattes med et nytt system som, i samsvar med DORA-erklæringen, ivaretar bredden i resultater fra forskning, blant annet gjennom at produksjon og tilgjengeliggjøring av vitenskapelige data gir uttelling». Her vil UiO gjenta kommentaren fra den innledende kommentaren at åpenhet ikke er et mål på kvalitet.

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Finansiører og virkemiddelapparatet"?

Det er fine punkter med gode intensjoner, men det er viktig at det ikke punktene blir for ambisiøse som igjen fører til tidskrevende byråkratisk kontroll og rapportering.

Punkt 2 har mye kompleksitet i seg og kan bli vanskelig å gjennomføre. UiO vil oppfordrer utvalget til å finne andre metoder for å gi datasett et viktig verdifullt løft.

UiO savner et punkt angående utlysning av midler til etablering av «myk infrastruktur» som strukturer for riktig kompetanse, støttetjenester, kurs og veiledning mm. Dette vil bidra til at infrastruktur som etableres blir brukervennlig og understøtter økt deling og gjenbruk.

UiO ønsker å løfte denne anbefalingen til Finansierer og virkemiddelapparat: Institusjoner og forskningsmiljøer som søker om eksterne midler, må synliggjøre kostnader knyttet til å gjøre data FAIR – og legge dette inn i sine prosjektsøknader.

Forslag: Finansierer må oppfordre institusjoner og forskningsmiljøer som søker om eksterne midler, å synliggjøre kostnader knyttet til å gjøre data FAIR – og legge dette inn i sine prosjektsøknader. Samt å synliggjøre kostnader for gjenbruk av forskningsdata som er delt av andre.

? Har du kommentarer til anbefalingene som står under overskriften "Forskningsinstitusjonene"?

For UiO er det viktig å påpeke at rapporten skal «styre i det store og ikke i det små». Se generell kommentar til del 1.

? Har du andre kommentarer til del 3 av rapporten? Henvis gjerne til kapittelnummer ved kommentarer til spesifikt innhold.

For å unngå barrierer er det viktig å:

- vise til måter å dekke kostnader for både håndtering og gjenbruk av forskningsdata i prosjekter
- ikke legge opp til innfløkte insentivsystemer med mye byråkrati og rapportering
- løft fram positive beskrivelser for gjenbruk av data

Med vennlig hilsen

Mari Sundli Tveit
Administrerende direktør i Norges
forskningsråd

Dokumentet er elektronisk godkjent